

ВІДЕОЗАПИС ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКАЗІВ: НОТАТКИ ДО НАУКОВОЇ ДИСКУСІЇ

У статті розглянуто положення процесуального законодавства щодо поводження з таким доказом, як відеозапис, зроблено висновок про неможливість віднесення відеозапису до речових доказів і документів, а також запропоновано надати відеозапису статусу окремого джерела доказів.

Ключові слова: доказ, джерела доказів, відеозапис, судове провадження, позасудове провадження, процесуальне законодавство.

**Соколан Тетяна
Сергіївна,**

*аспірант кафедри
адміністративного
права юридичного
факультету
Київського
національного
університету імені
Тараса Шевченка*

Застосування відеоспостереження у громадських місцях дозволяє зафіксувати будь-які події. При цьому на відміну від людини, яка сприймає інформацію суб'єктивно, відображення інформації у відеоматеріалах відбувається об'єктивно. Відеокамера фіксує і відтворює подію так, як та відбувалася. Тому засоби відеоспостереження все більше застосовуються як у правоохоронній, так і в приватній сферах. Здійснення відеозйомки в певному місці буде свідчити про те, що подія дійсно трапилася, а також підтверджувати чи спростовувати причетність певної особи до певної ситуації. Тобто відеозапис буде доказом у справі судового та позасудового провадження. Проблемою можливості віднесення відеозапису до категорії доказу займалися такі вчені, як С. Васильєв, К. Калиновський, С. Климчук, С. Колотушкін, Л. Ніколенко та інші. Проте жоден із них не підходив до зазначеної проблеми комплексно, визначаючи місце відеозапису як у судовому, так і в позасудовому провадженні, що і є метою нашої статті.

Для досягнення поставленої мети ми ставимо такі завдання: проаналізувати види джерел доказів, які визначені в процесуальних законодавствах судового і позасудового провадження; визначити недоліки визначень видів джерел доказів; на підставі цього довести необхідність надання відеозапису статусу окремого джерела доказів.

На сьогодні визначення поняття доказів та їх джерел існують в усіх процесуальних законодавствах України. Так, ст. 84 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) установлює, що процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів. Додатково в ч. 2 ст. 99 КПК України закріплено, що до документів можуть належати матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (зокрема електронні) [1]. Отже, у зазначеному юридичному акті такий доказ, як відеозапис, розглядається як документ.

Поряд із цим у статті 57 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) зазначено, що доказами є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд установлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Ці дані встановлюються на підставі пояснень сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків, показань свідків, письмових доказів, речових доказів, зокрема звуко- і відеозаписів, висновків експертів [2]. Тобто ЦПК України серед речових доказів виділяє саме відеозапис, надаючи йому ніби особливого статусу.

У статті 69 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) встановлено, що доказами в адміністративному судочинстві є будь-які фактичні дані, які встановлюються судом на підставі пояснень сторін, третіх осіб та їхніх

представників, показань свідків, письмових і речових доказів, висновків експертів. До речових доказів законодавець відносить зокрема магнітні, електронні та інші носії інформації, що містять аудіовізуальну інформацію про обставини, які мають значення для справи [3]. Отже, як бачимо, відеозапис віднесено до категорії речових доказів.

У статті 32 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) закріплено, що докази є фактичними даними, які встановлюються такими засобами: письмовими і речовими доказами, висновками судових експертів; поясненнями представників сторін та інших осіб, які беруть участь у судовому процесі. У деяких випадках на вимогу судді пояснення представників сторін та інших осіб, які беруть участь у судовому процесі, мають бути викладені письмово [4].

Незважаючи на те, що у ГПК України немає згадки про відеозапис, судова практика свідчить, що він приймається як доказ у справі. Підтвердженням цього є справа № 63/161-10, розглянута Харківським апеляційним господарським судом про порушення виключних майнових авторських прав. Як доказ у цій справі позивач поміж іншим надав на розгляд суду відеозапис, який було враховано суддею при винесенні остаточного рішення [5].

У статті 251 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КпАП) встановлено, що доказами в справі про адміністративні правопорушення є будь-які фактичні дані, які встановлюються протоколом про

адміністративне правопорушення, поясненнями особи, що притягується до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків, висновком експерта, речовими доказами, показаннями технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, які використовуються під час нагляду за виконанням правил, норм і стандартів щодо забезпечення безпеки дорожнього руху, протоколом про вилучення речей і документів, а також іншими документами [6]. Як бачимо, законодавець надає відеозапису статусу окремого доказу, але лише в справах щодо забезпечення безпеки дорожнього руху. На нашу думку, запроваджуючи подібне положення, законодавець тим самим виключає застосування відеозапису як доказу в інших справах. Тому вважаємо, що у ст. 251 КпАП [6] не слід уточнювати категорію правопорушень, у яких відеозапис може бути доказом, що дозволить його використовувати у всіх справах щодо притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Роблячи проміжний висновок з викладеного зазначимо, що в будь-якому виді судового процесу як доказ можуть бути використані матеріали відеозапису. Проте в процесуальних кодексах не спостерігається єдності позиції щодо віднесення відеозапису до конкретного виду доказів, що зрештою перешкоджає виробленню єдиної процедури поводження з доказами цього виду. З огляду на це необхідним є подальше з'ясування статусу цього виду доказів.

Відповідно до ч. 1 ст. 99 КПК України документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, що можуть бути використані як доказ факту чи обставин, які встановлюються під час кримінального провадження [1]. Проте подібне визначення не можна визнати вдалим, оскільки його сформульовано без урахування семантичного значення цього слова. Так, у тлумачному словнику під документом розуміється: 1) діловий папір, що посвідчує певний юридичний факт, підтверджує право на що-небудь, є доказом чого-небудь; усе те, що підтверджує що-небудь; обігові документи; 2) письмове свідцтво, що офіційно підтверджує особу; 3) письмовий твір, грамота, рисунок і т. ін. як свідчення про щось історичне, важливе; 4) спеціально форматований паперовий носій даних, що його заповнюють автоматично чи вручну [7].

Тобто з наведених визначень стає зрозумілим, що документ є паперовим носієм інформації, а відеозапис папером назвати не можна. Тому доречніше віднести відеозапис до речового доказу. Згідно з процесуальним законодавством України речовими доказами є предмети матеріального світу, що містять інформацію про обставини, які мають значення для справи [1; 2; 3; 4]. Таким чином, відеозапис є матеріальним об'єктом, що містить інформацію про подію, яка відбулася. У статті 80 КАС України встановлено, що речовими доказами є також магнітні, електронні

та інші носії інформації, що містять аудіовізуальну інформацію про обставини, що мають значення для справи [3]. Тобто відеозапис може бути лише різновидом речових доказів. Однак якщо проаналізувати визначення речового доказу, які містяться у вищезазначених положеннях процесуальних кодексів, можна зауважити, що відеозапис не зовсім відповідає визначенню речового доказу. Магнітні, електронні та інші носії інформації – це дійсно предмети, які містять інформацію, на підставі якої можна встановити обставини, що мають значення для справи, однак відповідну інформацію можна отримати за умови дослідження змісту цих предметів, який відтворюється лише за допомогою використання спеціальних технічних засобів. Відповідний процес відрізняється від процесу дослідження речових або письмових доказів, який полягає у дослідженні їх матеріальної форми.

Таким чином, відносячи відеозапис до речових доказів або документів, отримуємо, що законодавець не бажає брати до уваги зміни в суспільному житті, зокрема науково-технічний прогрес, і виділяти відеозапис в окреме джерело доказів. Натомість він намагається пояснити нові дефініції за допомогою старого понятійного апарату. На наш погляд, такий підхід не відповідає реаліям і потребам сьогодення. Законодавство повинно в першу чергу вирішувати проблеми практики, а не створювати нові. Розвиток нових технологій, які активно використовуються державними та приватними інституціями, потребує закріплення нових видів доказів і порядку

поводження з ними в законодавстві, включаючи і процесуальне.

Отже, необхідним є надання відеозапису статусу окремого джерела доказів. Подібні думки вже висловлювалися на сторінках юридичної літератури. Так, наприклад, Т. Сахнова вказує на те, що доказом є інформація, отримана у встановленому законом порядку, на основі якої суд з'ясовує наявність чи відсутність обставин, що мають значення для правильного вирішення справи. Ця інформація може бути отримана з пояснень сторін та інших юридично зацікавлених осіб; письмових і предметних доказів; висновків експертів і роз'яснень фахівців, а також за допомогою аудіо-, відео- та комп'ютерної техніки, і не є доказом інформація, джерело якої невідоме [8].

Але деякі автори дотримуються протилежної точки зору, зазначаючи, що немає жодної необхідності відносити відеозапис до окремого джерела доказів. Так, С. Васильєв та Л. Ніколенко вказують, що аргументування погляду на відео-, аудіозаписи, фото- і кінодокументи як на самостійний засіб доказування не виглядає беззаперечним. Відео- і звукозаписи, матеріали фото- і кінозйомки дійсно, так як і речові докази, зберігаються на предметах неживої природи. Проте письмові докази також зберігаються на предметах неживої природи – папері, дереві, а також на сучасних носіях інформації (дискетах, компакт-дисках, перфострічках і т. ін.) Автори дотримуються тієї точки зору, що відеозапис є документом, зосереджуючи увагу на тому, що він має загальні риси з електронними

документами, оскільки: а) останні зафіксовані на матеріальному носії; б) доказове значення має зафіксована на них інформація; в) для їх відтворення в суді, як правило, потрібні спеціальні технічні засоби. Уявляється, що аудіо- і відеозаписи, матеріали фото- і кінозйомки можуть бути віднесені до письмових доказів на тій підставі, що доказове значення мають не фізичні властивості матеріальних носіїв, а зафіксовані на них за допомогою спеціальних знаків відчуття (звуки або зображення) [9, с. 113].

Проте ми не можемо підтримати подібного погляду, оскільки електронний документ може бути в будь-який час роздрукований та відтворений на такому матеріальному об'єкті, як папір. Окрім цього у створенні електронного документу завжди бере участь людина, яка надає цьому джерелу інформації певного суб'єктивізму, оскільки, описуючи ту чи іншу подію, пропускає всі обставини справи через свою свідомість. Здійснення відеозапису виключає участь людського чинника, оскільки фіксація події відбувається в автоматичному режимі. Як наслідок, інформація, отримана подібним чином, має об'єктивний характер.

Окрім цього процес формування і дослідження відеозапису дещо відрізняється від процесу формування і дослідження традиційних письмових документів. Це джерело інформації не проходить такої стадії формування, як збереження одержаних відомостей у пам'яті автора документа. Сприйняття обставин особою, яка виготовила відеозапис, відрізняється від сприйняття обставин

відеокамерою. Отже, такі документи можуть містити відомості про обставини справи, які «автор» у традиційному письмовому документі не в змозі зафіксувати, оскільки з суб'єктивних причин (наприклад, поганий зір або неуважність) не зміг би сприйняти факти дійсності. Проте деякі науковці зазначають, що від волі «автора» залежить, що саме потрапить у кадр [9, с. 114]. Ми не можемо повністю погодитися із зазначеним твердженням, оскільки сучасні системи відеоспостереження, а особливо ті, які встановлюються у громадських місцях для профілактики і боротьби з правопорушеннями, а також особистих володіннях осіб з метою охорони приватної власності, здатні проводити відеозйомку в автоматичному режимі, тобто без втручання особи. Таким чином це і дозволяє зафіксувати точно всю обстановку, яка склалася.

Тому вважаємо за необхідне виділити відеозапис в окреме джерело доказів. Важливість цього кроку полягає у сприянні тому, що судді будуть більш відповідально та виважено ставитися до цього джерела доказу та обов'язково його враховуватимуть як доказ під час розгляду справи. У зв'язку з цим необхідно доповнити чинне процесуальне законодавство нормою, що фактичні дані встановлюються також аудіо- і відеозаписом, закріпивши в окремій статті порядок поведінки з цим видом доказу. На нашу думку, цікавим є досвід зарубіжних країн. Наприклад, Цивільний процесуальний кодекс Російської Федерації (далі – ЦПК РФ) містить окремі статті, які безпосередньо стосуються поведінки з такими

доказами, як аудіо- і відеозаписи. Згідно зі статтею 77 ЦПК РФ особа, яка надає до суду аудіо- чи відеозапис на електронному або іншому носії інформації або клопочеться про їх витребування, повинна вказати, коли, ким і в яких умовах здійснювалася відеозйомка. Додатково стаття 78 ЦПК РФ установлює, що носії аудіо- і відеозаписів зберігаються у суді. Суд застосовує заходів для їх зберігання в незмінному стані. У виняткових випадках після вступу рішення суду в законну силу носії аудіо- і відеозаписів можуть бути повернені суду або організації, від яких вони були отримані. За клопотанням особи, яка бере участь у справі, їй можуть надаватися виготовлені за її рахунок копії записів. З приводу повернення носіїв аудіо- і відеозаписів суд виносить ухвалу, яка може бути оскаржена [10].

На нашу думку, подібні положення слід внести і до процесуального законодавства України. Окрім цього в окремій статті процесуальних кодексів слід зазначити, що відеозапис є візуальною інформацією про обставини, які мають значення для справи. Ця інформація може міститися на магнітних, електронних та інших носіях інформації. Додатково до процесуальних кодексів варто внести положення з приводу відтворення відеозапису в залі судового засідання і його дослідження, так як це зроблено у ст. 146 КАС України, де зазначено, що відтворення звукозапису і його демонстрація проводяться в судовому засіданні або в іншому приміщенні, спеціально підготовленому для цього, з відображенням у журналі судового засідання особливостей

оголошуваних матеріалів і зазначенням часу демонстрації [3]. Доречним виглядає також і доповнення процесуального законодавства положенням про порядок призначення експертизи відеозапису, якщо в учасників процесу виникає сумнів з приводу його дійсності. Подібні доповнення до процесуального законодавства нададуть відеозапису нового статусу і полегшать порядок поведіння з ним учасниками судового процесу.

Поряд із викладеним варто зупинитися також і на питанні використання відеозапису як джерела доказів і в позасудовому процесі, який регламентується КпАП. Головна проблема, яка, на наш погляд, існує в цій сфері, пов'язана з тим, що КпАП не регулює порядок поведіння з матеріалами відеозапису під час провадження у справі про адміністративне правопорушення, яке здійснюється представниками органів публічної адміністрації. Така ситуація підлягає терміновому вирішенню, що може бути реалізовано шляхом поширення вимог щодо поведіння з цим видом доказу, які стосуються судового провадження у справах цієї категорії, на позасудову складову цього провадження. Поряд із цим вважаємо, що окремою статтею цього юридичного акта повинно бути передбачено положення про те, що технічні прилади та технічні засоби, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, повинні мати відповідні сертифікати і пройти метрологічну перевірку, а показання цих приладів повинні відображатися в протоколі про адміністративні правопорушення.

Відповідна норма дозволить захистити приватних суб'єктів від свавілля з боку суб'єктів владних повноважень, оскільки доказ буде отримано з надійного джерела інформації.

Ведучи мову про удосконалення українського законодавства в частині поведінки з результатами відеозапису у відповідних судових і позасудових процесах, зазначимо, що покращення вимагають також і проекти законодавчих актів. Зокрема мова йде про проект Адміністративно-процедурного кодексу України, де під доказами розуміються будь-які фактичні дані, що встановлюються на підставі пояснень учасників адміністративного провадження, документів, речей, протоколу огляду місця або речей, пояснень свідків, висновків або пояснень експертів, пояснень або консультацій спеціалістів [11]. Як бачимо, відеозапис до зазначеного переліку доказів не входить. Тому пропонуємо внести зміни до цього проекту, зазначивши, що доказом є фактичні дані, які встановлюються і на підставі відеозапису.

З усього викладеного робимо висновки, що на сьогодні такий доказ, як відеозапис, не має статусу окремого джерела доказу в процесуальному законодавстві України, що ускладнює процедуру поведінки з ним учасниками судового та позасудового провадження. У зв'язку з цим слід внести відповідні зміни до чинних процесуальних кодексів і проекту Адміністративно-процедурного кодексу, який перебуває на розгляді у Верховній Раді України, що сприятиме не лише підвищенню ефективності правозастосовної діяльності, але

й посилить гарантії права особи на справедливий та неупереджений суд.

Список використаних джерел:

1. Кримінально-процесуальний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88.
2. Цивільний процесуальний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–41, № 42. – Ст. 492.
3. Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, № 37. – Ст. 446.
4. Господарський процесуальний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
5. Справа № 63/161-10 Харківського апеляційного господарського суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/12456762>.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1985. – № 51. – Ст. 1122.
7. Словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lingvo.ua/uk/Interpret/uk/%D0%B4%D0%BE%>.
8. Сахнова Т. В. Регламентация доказательств и доказывания в гражданском процессе / Т. В. Сахнова // Советское государство и право. – 1993. – № 7. – С. 52–60.
9. Васильев С. В. Доказування та докази у господарському процесі України : монографія / С. В. Васильев, Л. М. Ніколенко. – Харків : Еспада, 2004. – 192 с.
10. Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=142923>.
11. Проект Адміністративно-процедурного Кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/JF25H00A.html.

Соколан Т. С. Вीडеозапись как источник доказательств: заметки к научной дискуссии.

В статье рассмотрены положения процессуального законодательства касательно обращения с таким доказательством, как видеозапись, сделан вывод о невозможности отнесения видеозаписи к вещественным доказательствам и документам, а также предложено предоставить видеозаписи статус отдельного источника доказательства.

Ключевые слова: доказательство, источник доказательств, видеозапись, судебное производство, внесудебное производство, процессуальное законодательство.

Sokolan T. S. Videotape as a Source of Evidence: Notes to a Scholarly Dispute.

Provisions of procedural legislation on giving definition to evidence and a videotape as one of its types are considered in the article. A videotape can refer both to physical evidence and documents pursuant to the provisions of procedural codes. But the author disagrees with these provisions. She mentions that procedural code defines the document as a material object which is specially created to keep information and can be used as a proof of facts or circumstances during criminal proceeding. But the legislator formed such definition of the document without analyzing a semantic meaning of this word. A document is interpreted in the definition dictionary as 1) an official paper that proves some legal fact, certificates something, serves as an evidence of something. It is everything what confirms something. Commercial paper. 2) a certificate which tests the person; 3) a written essay, commendation etc. which proves something important or historical; 4) a paper which is created to be filled in. In this regard the author makes a conclusion that a document is a paper and a videotape can not be considered as a paper.

Physical evidence is items of the physical world which contain information on circumstances important for the case. Some procedural codes say that physical evidence includes magnetic, electronic and other data storage devices which contain audiovisual information on circumstances having the meaning for the case. In such a way a videotape can be the type of physical evidence. But a videotape does not correspond to the definition of a physical videotape which is contained in procedural codes. Magnetic, electronic and other data storage devices are items containing information which can be helpful to establish important circumstances. This information can be obtained from the content of these items through special equipment. This process differs from the process of examining physical or written evidence when their material from is examined. In this regard the author makes a conclusion that the legislator referring a videotape to physical evidence or documents does not want to take into account transformations in the world including progress in science and technology. In turn it tries to explain new facts with old definitions.

The author does not accept this position and proposes to give a videotape the status of an independent type of evidence. The author proves that this step will assist judges to have a more serious attitude to this type of evidence and take it into account during the trial. In this regard the author offers to amend procedural legislation in force

with a provision that factual circumstances can be established by audio- and videotapes and allocate in separate section procedure for handling with this evidence.

The author analyzes procedure of using videotape in a non-judicial process. She considers provisions of the Code of Ukraine on Administrative Offences and makes a conclusion that this law does not regulate handling with videotapes during procedures on administrative offences which are conducted by the representatives of public administration agencies. Thus propositions on amending procedural judicial legislation can be used in a non-judicial process. The author also proposes to amend the draft law on Administrative Procedural Code of Ukraine with provisions concerning videotape.

Keywords: evidence, source of evidence, videotape, judicial procedure, non-judicial procedure, procedural legislation.

Стаття надійшла до редакції 03.06.2013